

—→
Cikkünk képei
egykori lágerek helyszínein
készültek 1998-ban
és 2004-ben.
Fotó: Mohi Sándor
—→

NEHÉZSORSÚAK

OLOFSSON KÁROLY

PLACID ATYA VALLOMÁSA SÁRA SÁNDOR DOKUMENTUMFILMJÉBEN

Volt egy ilyen epitheton ornansunk, hogy vrag naroda, a nép ellensége, és egy szám volt hozzá, én voltam a P. 876-os. Ez azt jelentette, hogy ilyen nagy számokat vertek ugye a pufajkáknak, vattakabátunknak hátul, a nadrágra és a sapkára. Ezt a katonák csinálták, ilyen furnérból kifaragott számok, amit klórmészbe tettek bele, és úgy rányomták, és akkor az kifehéredett. És amikor én is tartom a hátamat, és megkapom rá a P. 876-ot, azt mondja az a katona nekem, hogy szerencsés ember maga.

Úgy hirtelenjében magamra néztem, és arra gondoltam, hogy azért szerencsésebbet is el tudok képzelni a világon, de látta azt, hogy értetlen vagyok, és nem fogom föl, hogy ezt miért mondja. És akkor megmagyarázta, hogy hát sko. Ezt se értettem. De utána aztán utánaérdeklődtem, hogy mit jelent ez a szó oroszul, hogy sko. Hát aztán megmagyarázták. Ez a 21-es kártyajáték. Hát ez abban a pillanatban összeadta, hogy 8 meg 7 meg 6 az 21. Hát szerencsés ember vagyok.

Hát én egyszer Pannonhalmán voltam, akkor besegítettem ott az egyik prefektusnak, a negyedik gimnazistáknak este, még lefekvés előtt. Emlékezem, az *Aidának* a rövid operáját magyaráztam nekik. Gramofonlemezen az *Aidának* az áriái megvoltak. Azt végigvettük, és aztán olyan háromnegyed tíz tájban mondtam nekik, hogy most aztán szépen csöndesen feküdjenek le. Az ő négy szobájuk között volt az én szobám, én is visszavonultam. Elmúlik egy olyan 6-8 perc, kopognak az ajtómon, és a kopogás, hát kicsit szokatlan volt, mert este nem szoktunk már vendégeket fogadni, akkor olyan jellegzetes csöre töltési zaj. Megnyílt az ajtó, én lámpát gyújtottam, két fiatalember ilyen bilgeri csizmában jött, és hozott egy papirost, házkutatási parancssal. Mondtam, tessék, hát mit csináljak? Láttam, hogy itt ebből komoly dolgok lesznek. És hát végignézték két füzetemet, amiben előadásaimnak a jegyzetei voltak gyorsírással, azt vitték magukkal, különben semmi különösebbet nem találtak. De hát azt mondták, hogy magam is menjek velük.

PLACID ATYA, RÉGÓTA VÁRTUK MÁR

Reggel négy óra tájban már Pesten voltunk, az Andrássy út 60.-ban. Ez pontosan június 7. volt, első péntek. Az én hallatlan naivitásomra jellemző, hogy akkor én ott megkértem, hogy úgyszincs itt senki se, ugye egy szobába bevittek, és várakozzak, én kiszaladok ide a Bazilikába, és első péntek lévén megmisézek, és utána visszajövök. Hát azt mondták, hogy majd az ezredes elvtárs majd megengedi, hogyha megjön, de az majd csak 11 órára jött meg. Fogalmam se volt, hogy tulajdonképpen mivel vádolnak.

Az első nap délután, amikor ilyen nagy asztal elé állítottak – olyan volt, mint egy érettségi –, sokan ültek ott, öten vagy hatan, hát azzal kezdődött, hogy „Á, Placid atya, régóta vártuk már. Fölkészültünk a fogadására.” És ott mutattak nekem egy sereg írást. Hát a beszédeimből, előadásaimból, a választási harcban elhangzottakból. Éjszaka voltak a kihallgatások. Engem ott, az Andrássy út 60.-ban nem vertek meg. Úgyhogy ott ilyesféle nem volt. Sőt, egy levelet írhattam az édesanyámnak, amit meg is kapott. Amiben hát csak azt közölhettem, hogy ott vagyok, és ne keressen sehohol máshol.

12 vagy 13 napra rá aztán egyszerre váratlanul átvittek a Markó utcai fogházba. Kétszemélyes cellában voltunk nyolcan, tízen. Hallatlan levegőtlenység volt. S aztán egyszer jött valamilyen parancsnoki ellenőrzés, akkor nekünk föl kellett állnunk. Hát én is fölálltam, és utána úgy estem, mint egy darab fa. Attól a levegőtlenségtől az ember úgy rosszul lett. De teljesen váratlan volt, és semmit az égardta világon nem közöltek velünk. Mennünk kellett, beültettek egy autóba. És akkor elkerültünk az akkori Vilma királyné úton, most Guszev fasor elején lévő egyik házba, ami már a szovjeteknek volt a vizsgálati fogsága. Ez volt a hivatalos neve a hatóságnak: a megszálló szovjet hadsereg budapesti hadbírósa. A bírónak a nevére is emlékszem, Rosszijszkij, egy ezredes, s két ülnök lehetett, az egyik egy őrmester volt, a másik egy tizedes. Egy hadnagy volt a jegyző, és egy csodálatos szóke szépség, egy kárpátjai leányka, az volt a tolmács. Már a kihallgatások közben is ő volt a tolmács. Hát szóval, ővele szemben vannak bizonyos problémáim. Az elnök, az kétszer is rendre utasította, mert egy mondatot fordított tíz mondattal, és hát aztán én káromkodni női ajkakat úgy nem hallottam még, mint őt.

Viszont, hogy megint előreugorjak, és mondjak valami tréfásat: mikor Lembergben, az elosztóban voltunk, és hát ottan sétáltattak bennünket, ott rengetegen voltunk, ott legalább volt húsz-ezer ilyen rab, uram bocsá, meglátom az én szóke, szépséges tolmácsomat a másik csoportban. Aztán integetek neki, hogy-hogy. Hát azt mondja, lebukott. És ő is mutatja, hogy tíz esztendő kapott. Szóval ilyesmi előfordulhatott, de aztán nem tudom, hogy mi lett vele. Szóval ő volt a tolmács.

Na most, tulajdonképpen fölolvasták a jegyzőkönyveket. Ez egy csoport volt, valami nyolcan vagy hányan lehettünk egyszerre az ítélet előtt, két sorban ülünk, két oldalt a géppisztolyosok, és akkor fölolvasták a jegyzőkönyveket, amiből hát úgyse értettünk belőle, ugye oroszul volt, a jegyzőkönyveket akkor már nem fordították. Ami aztán utána volt, azt fordították magyarra. Én már előzetesen kértem tanúkat, a magam hallatlan naivitásában, amire a hivatalos választ megkaptam, hogy a bíróság előtt tökéletesen tisztán áll a bűncselekményem, tehát nincs szükség tanúra. Senkinek nem volt ott tanúja. És aztán utána szépen fölolvasták. Még

csak szünet sem volt az ítélelethozatal előtt, mert hát az megvolt.

Nekünk akkor azt mondták, hogy Dálnoki Miklós Bélával valami megegyezés történt, hogy a szovjet hadbíróság is ítélezhetett fölöttünk. A szovjet büntető törvénykönyv 58-as paragrafusa, ami a politikai paragrafus, annak alapján ítélték el. Kettes, nyolcas és tizenegyes pont alapján. A kettes az antibolsevista propaganda, a nyolcas terrorcselekmény, a tizenegyes, az szervezkedés.

A tizenegyessel kezdeném, azt aztán visszavonták, a szervezkedést. Mert három diákom volt még akkor, akiket én az akkori ötödik gimnáziumban tanítottam, semmi kapcsolatomban nem volt különösebb velük, úgyhogy azt visszavonták.

A kettes, az antibolsevista propaganda – annak lényegében az volt az előzménye, hogy a 45-ös választási harcot végigcsináltam, és hát akkor még hivatalosan több párt volt, és én nem kommunista pártprogrammal indultam, hanem a keresztény női tábornak a programjával. És hát akkor kétségtelen, hogy egymást nem dicsóítottuk az egekig. Érthető egy választási harcban. Úgyhogy az ellen még olyan túlságosan nem is tudtam védekezni.

A nyolcas pont, az nagyon érdekes volt, mert az egyik ilyen választási beszédemben – volt úgy, hogy egy délután hét helyen is kellett szólni –, hát a programja annak mindig úgy volt, hogy öt-hat percig az ember a programról szólt, utána fölterte a kérdést, hogy kérdezzenek. És akkor arra való frappáns válasz vagy pedig a válaszoktól függött sok minden.

Hát egy ilyen alkalommal egy másodéves egyetemi hallgató, jogászhallgató fölterte azt a kérdést, hogy mi az én véleményem. Közbevetem még azt, hogy én akkor reverendában jártam, mert nekünk akkor nem volt még civil ruhánk. Úgyhogy nem lehetett félreérteni. A kérdés így hangzott, hogy mi a véleményem arról, hogy nemegyszer – ez 45-ben volt még –, amikor reggel kimegy az ember az utcára, akkor itt lát az egyik utcasarkon egy lelőtt szovjet katonát, ott lát egy lelőtt szovjet katonát, mert ilyesmik voltak. Ugye az embereknel még voltak fegyverek, és hát a gyűlölet is eléggé komoly tényező volt akkor. Na hát erre a kérdésre mit válaszolhat egy katolikus pap? Azt nem mondhattam, hogy buta vagy, fiam, ülj le. Állítólag azt mondtam, hogy ez nem módszer a kommu-

nizmus leküzdésére. Én nem emlékeztem rá, hiszen ha csak mindenütt öthat kérdést vagy tíz kérdést tettek föl számára, az ember nem tud visszaemlékezni. De szembesítettek az illető egyetemi hallgatóval, és ő a szemembe mondta, hogy ezt mondtam, hát kénytelen voltam vállalni, nem akartam meghazudtolni.

Az érdekesség csak ott kezdődött, amikor az ítéletemnek az indoklásában ez így szerepelt, hogy tanúk által igazolt tény, hogy ezt és ezt mondta, és ezzel, mivel egy szovjet katona megölése nem módszer, ezzel tömegmészárlásra uszította a hallgatóságát. Hát ezt akkor én még eléggé csodáltam, utána aztán megszoktam, hogy vannak logikai bukfenek az életben.

ÉN A FÖLLODOZÁST MEGADOM

Az ítélet meghirdetése után való napokban olyan kitüntetés ért, hogy a reggeli után – amit ugye egy lavórban kaptunk, azt hiszem, hatan vagy nyolcan voltunk akkor a cellában együtt, hát abból kanalaztuk ki – engem kivittek a folyósóra takarítani, a WC-kezt pucolni, szóval ilyen munkára. Talán azért, mert reverendában voltam, és az egy bizonyos kis pikantériát jelentett, gondolom, hogy azért, mert az épület másik felében ott meg a Széchenyi Mária grófnő volt ilyen takarítónő, hát annak pedig a grófnősége – úgy látszik – az érdekessége. De ez nagyon-nagyon sokat jelentett, mert pontosan abban az időben valami kis érintkezés a világ-

gal, hát az hihetetlen sokat jelentett. És emlékezem, akkor volt a nürnbergi pör. És ha valahol egy kis újságdarabot láttam, hát ugye az ember borzalmas érdeklődéssel próbált valamit is fölshipantani, és utána aztán vittem a híreket a cellába. Szóval ez egy óriási valami volt, hogy én ott takaríthattam. Ez eltartott úgy 11 óráig, fél tizenketőig, majdnem délig. Mert hát azért a toalettek sem voltak egészen luxuskivitelűek. Úgyhogy azért volt elég munka. De akkor, amikor a folyósót ott takarítottam, ahol hat cella volt egymás mellett, és akkor úgy tudtuk, hogy 32 halálraítélt várta ott az ítélet végrehajtását, ott valamiképpen, hát én ezt így mondom, hogy a Szentlélek, Úris-ten megérintett, mert valamire rájöttem. Az ő, a szovjet katona géppisztollyal, az mindig kísért, hogyha vödörrel mentem a csaphoz vízért, meg hát ahol voltam, ott mindig ott volt és fölűgylt, de borzalmasan unta magát. Hát nem csoda, ugye. Úgyhogy elkezdett fütyülni, elkezdett danolni, valamit köllött csinálni.

És akkor esett le a tantusz, hogyha ennek lehet fütyülni, lehet danolni, tudván azt, hogy a cellában a mi fülünk az úgy kinyúlt a folyósóra, minden zajt ismertünk már, most ez jön, most az jön, szóval a cellában nem szabadott beszélni, mert ránk kiáltottak, szóval nagyon hallgatóztunk. Mondom, hadd hallják azt, hogy itt egy magyar tisztítja a kövezetet, magyar nótákat kezdem el fütyülni, aztán danolni. Nem is azon a napon, mikor ezt először megpróbáltam nagy ijedtségemben, hanem

a következő vagy a még utána következő napon, rájöttem arra, hogy a szöveget nem érti ez a jó ember, hát én akármilyen szöveget énekelhetek a magyar nótához. És akkor elkezdtem énekelni, hogy egy katolikus pap takarítja itt a folyósót, ott, a halálkamrák előtt. Aki el akarja végezni a szent gyónását, az tekintsen önmagába, bánja meg a bűneit, és én a föloldozást megadom innen a folyósóról. Ezt én buzgón énekeltem, és emlékezem még pontosan – nem tudom, mennyire ismerős manapság ez a magyar nóta, *Nincs cserepes tanyám* –, annak a dallamára olyan ragyogóan lehetett, mert akkor még a föloldozás szavait latinul mondtuk, *Ego te absolvo a peccatis tuis*, és hát azt ragyogóan lehetett a *Nincs cserepes tanyámnak* a dallamára. És én ott fújtam rendületlenül az egyik nap, a másik nap, a harmadik nap. És akkor kezdett egy kicsikét bennem érlelődni, hogy hát azért itt ebben a majdnem nulla életben, tehát egy vegetációs létben is tudok valamiképp ember lenni. Pláne, mondjuk, a papi vonalamon tudok valamit cselekedni.

Na most az volt az érdekes, hogy amikor ezután pár hétre Sopronkőhidára vittek bennünket – a szabályok értelmében ilyen áttelepülésnél vagy áthelyezésnél mindig azzal kellett kezdeni, hogy a ruhánkat elvették, és a fürdőbe mentünk –, én ott találkoztam egy gyöngyösi fiatalemberrel, ő pucéron, én pucéron ott, a fürdőben, aki bent volt az egyik halálkamrában. És azt mondta, hogy te, nem tudod elképzelni, hogy mit jelentett nekünk az, amikor ezt hallottuk. Ott mindegyik másképp reagált ugye a halálos ítéletre, de azért voltak olyanok, akik teljesen magukba roskadtak, egy szót nem lehetett hozzájuk szólani, idegileg teljesen tönkremenne. És akkor mi elkezdtünk beszélni, hogy csodálatos az Isten, hogy nekünk ideküldött egy papot, aki itt takarítja a folyósót. Hogy nekünk lelkileg valamiképpen harmóniát teremtsen. Azt mondja, te nem tudod elképzelni, hogy mit jelentett az ott nekünk.

Biztos, hogy nem tudom elképzelni, de akkor kezdett bennem derengeni az, hogy hopp, hát azért itt nekem halatlan nagy hivatásom van. Itt nem az a kettes, nyolcas, tizenegyes pont, hát hiszen sakkfigurák az emberek a jó Isten kezében, nekem ide köllött jönnöm, hogy tartsam a lelket azokban, akikben hát ténylegesen össze akarják törni a lelket. És ténylegesen tönkre

akarják tenni. Nekem itt az a föladatom, hogy ne emberroncok menjenek haza, hanem ténylegesen emberek, akik bírnak szenvedni, akik bírnak küzdeni, és igenis emberek akarnak maradni a legembertelenebb körülmény között.

Na ez persze nem ment egyszerre, ez úgy apránként alakult ki, de most ez nem, hogyan mondjam, nem dicsekvés, az a jó Istennek egy egészen különös ajándéka volt. Éppen ezért nekem milliószorta könnyebb volt a tíz esztendőm, mint bárki másnak. Mert éreztem, hogy nekem nem lehet összeroppanni. Mert hogyha én összeroppanok, akkor az a szándék, az a hivatás, az a küldetésem, az roppan össze az emberekben, és ezt nem lehet megengedni.

AZ ÖRÖMÖT KERESNI KELL

Állítólag 42 kiló voltam, ami mondjuk férfisúlynak azért nem túlságosan nagy, meg hát azért olyanok is voltak, hogy két ágyon feküdtünk hárman egy pokróccal letakarva. Akkor olyan volt a lábam, mint az elefánté, az egy ilyen vízibetegség vagy micsoda, nagyon sokan voltak ebben benne. Aztán egy fél órán belül meghalt az egyik, meghalt a másik, aztán azt ott hagyták, annyi erőm nem volt, hogy kijöjjek közülük, szóval azért ilyen apróságok úgy előfordultak. Meg hát az is, hogy nem tudtam a normát teljesíteni, és akkor nem kaptam vacsorát. Hát ugye 42 kilóval azért nem mindig sikerül. De az, hogy nekem ez volt a föladatom ott, a fogolytársaim között, hihetetlen nagy erőt jelentett.

És hát csak szabadjon egy-két apróságra, mondjuk, utalnom, hogy például egy pillanatra sem szabadott tétlenül lennünk. Mert akkor az ember elkezd fantáziálni, mi van odahaza, én már nem találkozom a családommal stb., tehát állandóan foglalkoztatni kellett. Azt csináltuk, hogy mindenki a saját szakmáját mesélte el, még ha füllengett hozzá, az se érdekes, de én ott megtanultam a méhészetet például, megtanultam, hogy az Alföldön hogyan lehetett annak idején pulykát, 7 kiló 20 dekás pulykát szállítani Londonba karácsonykor, mert hát annak megvannak az előzményei, szóval rengeteget beszélünk, már amikor volt lehetőségünk, amikor nem dolgoztunk. De nem szabadott üresjáratot engedni.

Például valamelyik fogolytársam úgy elmagányosodott, úgy magába

roskadt, vagy úgy elkezdett fagyoskodni. Akkor már szóltunk egymásnak. Hogy te, a Jóskával kell valamit csinálni, mert ezt három hónap múlva temetjük, ez így nem megy. Szóval így egymásra vigyáztunk.

Vagy például hadd mondjam el – nagyon szerettük ezt csinálni –, reggel, amikor kimentünk a munkába, ez különösen akkor, mikor a ruhagyárban voltam, akkor dívott ez túlságosan, reggel megállapodtunk abban, hogy ezen a napon mi most összegyűjtjük azokat az apró kis mozzanatokot, amik örömet jelentettek. És este becsámolunk. És az lesz a Jani, aki minél többet tud felsorolni, hogy milyen picike öröm volt aznap. Tudniillik ez borzasztóan fontos. Mert a baj, az jön, azt nem kell keresni. De az örömet keresni kell. Azt meg kell találni. Azt föl kell fogni, azt értékelni kell. És hogyha valaki megtanulja azt, hogy a bajt, a nehézséget, a fájdalmat nem szabad dramatizálni, mert akkor nem tudom elviselni. Hanem a lehetőség szerint bagatellizálni kell, akkor a saját erőim is jobban bírják.

KENYÉR ÉS BOR KELL A SZENTMISÉHEZ

Az utolsó nyolc évben, egy-két napot leszámítva, én minden éjszaka tudtam misézni. És soha nem vettem észre. Pedig hát azért az nem volt olyan egyszerű. Emeletes priccseink voltak, én mindig fölül helyezkedtem el, ott, ahol egy kis világosság van, de lehetőleg

messzi a kaputól. És akkor ott hasonlóan fekve, pucéran, a poloskákat elzavarva, teljesen kívülről, hiszen papok voltak azért ott többen is, lengyel papok még szovjet állampolgár, litván papok is, egy litván püspök is, meg a Slyphij bíboros is ott volt, aki akkor még nem volt bíboros, csak lemergi érsek, szóval a szöveget azért ott megtanultuk, úgy kívülről. És akkor úgy mondtam a szentmisét, és hallatlan nagy dolog volt, hogy reggel tudtam a fogolytársaimat áldoztatni, hát egy vallásos embernek az irtózatosságot nagy erőt adott, hogy a szent áldozásban hát az Úrjussal töltekeznek, és ebben a szituációban is megtalálja őt az Isten.

A szentmiséhez ugye kenyér kell, akár kovásztalan, akár kovászos kenyér, mindegy, kenyér és bor vagy szőlőlé. Hát szóval a mi kenyérünk, az nem volt jó. De a litvánok meg a lengyelek, azoknak van egy ilyen karácsonyi népszokásuk, hogy a karácsonyfa alatt egy ilyen ostyalapot, amit kicsit sárgára, rózsaszínre, kékre, zöldre színeznék, ilyen ostyalapot a családfő odanyújt a családtagoknak. Ezt úgy hívják, hogy oplátká, mindenki letör róla egy darabkát, és azt magához veszi, ez a szeretetegységnek a jele. Mikor csomagot kaptak, mert a szovjet állampolgárok azért kaphattak csomagot, mindig volt ilyen. Hát én egy napi adag kenyermért vettem egy-két ilyen lapot, és az nekem sokáig elég volt a szentmiséhez.

De, hogy még komikusabbat mondjak, egyszer ténylegesen nem volt olyan lengyel vagy litván körülöttem. Hanem akkor megláttam, hogy az

egyik brigádban volt egy öléggé termetes moszkvai férfiú, aki a Jom Kippur ünnepe előtt nem volt hajlandó elfogadni a kenyeret, mert ő egy ortodox zsidó volt, és ő Moszkvából kapott maceszt. Ezt a kovász nélküli, ilyen laskaszerűen szárított kenyeret. Hát mondtam neki, hogyha egy kis lehetősége van, mert ők írhattak is haza, írja meg, hogy küldjenek nekem is maceszt. És egyszer csak Moszkvából kapok az ortodox izraelita hitközségtől két kiló maceszt, úgyhogy egy magyarországi bencés tanár a Szovjetunió fogolytáborában a moszkvai ortodox izraelita hitközség maceszával misézett. Titokban.

Mindjárt a legelején került oda a fogolytáborba egy olasz jezsuita. Mateleoni. Aki a vatikáni kollégium Ruszikumát végezte, ragyogóan beszélt oroszul, és az egyesszai hajós olasz kolóniának a lelkesze volt. Valami rossz fát tehetett a tűzre, úgyhogy ő is tíz esztendőt kapott. Én mikor a teológiát tanultam, még úgy tanultam, hogy a szentmiséhez még mustot sem lehet használni, hanem annak kérielt bornak kell lennie. Viszont ő mondta, hogy XII. Pius pápa 1942-ben adott egy rendeletet, amiről én nem tudtam, hogy ilyen körülmények között, tehát ilyen fogságkörülmények között elegendő a szentmise érvényes anyagának az, hogy a szőlőlé, tehát nem kell kérielt bornak lenni. Meg volt oldva minden, mert a Kaukázusból származó fogolytársaink a csomagban mindig kaptak egy-egy fürt szőlőt. Hát én aztán megint csak a napi kenyeremet – ugye az volt nálunk az egyetlen lehetőség –, a napi kenyéradagot odaadtam neki, s kaptam érte egy fürt szőlőt, és egy-egy szemecske elég volt. Én azt éjszaka kinyomtam, volt két-három csöpp szőlőlé, és azzal érvényesen tudtam bemutatni a szentmisét.

A KERÍTÉS MESTERMŰ VOLT

[...] No, itt viszont a cipőmet vették el. A könnyem kipotyogott, mikor arra a hóra köllött rálépni – igaz, hogy egy ilyen faszindelyt találtam, és azt próbáltam valamilyen rongydarabbal ráerősíteni a lábamra, na de hát, amikor a hóra léptem, hát szóval az olyan volt, mint hogyha parázson járna az ember. Tulajdonképpen ott a hideg nem volt olyan veszedelmes. Azt mondják, hogy Murmanszkban mínusz tíz fok sokkal keserveesebb, mint ezen a vidéken a mínusz húsz. Mert az nedves, ez pedig

száraz. Hihetetlen száraz volt. Ami persze olyan szempontból, mert amikor a vjúga jött, vjúgának nevezik ott azt a szélvihart, azt a hóvihart, ami azt a porhavat, ami miatt száraz hideg van, akkor az a hó nem tud összeállni. Tehát porhó volt. Hát az aztán tudja vinni. Úgyhogy akkor, amikor – háromszor éltem át ilyen vjúgát –, akkor a barakkok között köteleket húztunk, mert csak a kötél mellett tudtunk menni. Hát nem lehetett a szélben csak úgy. És bizony, nemegyszer volt úgy, hogy azt a körülbelül öt méter magas kaput, azt úgy befújta hóval, hogy azon gyönyörűen át lehetett menni. Ami aztán ugye kétségbeesést jelentett a katonáknak, mert ugye külön őrség kellett oda, hogy nehogy kisétáljunk a kapu fölött a havon. Mert a kerítés, hát az egy mestermű volt. Az még a cári időből származó, szóval minden szökésnek az ellenszerét beleépítették a kerítésbe. 17 méter széles volt, ugye a kutyáknak külön hely. A farkaskutya, aki ott ilyen csúszó láncon szaladgált. A szántás, a palánk, az elektromos drót, szóval mestermű volt. [...]

JÁNOS BÁCSI SZANATÓRIUMBAN VAN

Nekünk 1954 januárjában volt az első lehetőségünk, hogy a Vörös kereszt és a Vörös Félhold útján küldhettünk egy ilyen válaszos levélpapírt haza. Januártól kezdve minden hónapban küldhettünk egyet. Az elsőnek a szövegét megkaptuk, hogy mit írhatunk, ugye élek és egészséges vagyok. Azt, hogy hol vagyunk, arról nem lehetett írni, de azért lehetett egyéb apróságokat. Augusztusra meg is kaptam az édesanyámnak a válaszát. Úgyhogy nyolc hónap alatt azért megfordult a válasz. De ez 54-ben volt először. Azért a tíz év alatt irtózatatos fejlődésen mentünk keresztül, például a 36 lágerből, mikor odamentem, kettőben volt villany, mikor eljöttem, mindegyikben volt villany.

Na most a levelezéssel kapcsolatban hadd mondjam el, hogy az ember azért mindig ügyeskedik és próbálkozik. Lévén, hogy Kárpátalja Szovjetunió, és lévén, hogy az én nevem, az a jószágos ég tudja, hát azt mondják, hogy abban annyi náció van, hogy névről ott igazán semmit sem lehet meg tudni. Úgyhogy én orosz nyelven írtam egy ilyen lapot a munkácsi főesperesnek. Akit Seres Jánosnak hívtak. Én azt írtam benne, hogy Pannonhalmáról vagyok. Hát egy Seres Jánosnak

illik tudni, mi az, hogy Pannonhalmá, úgy, hogy sejtse, hogy micsoda, és aláírtam a nevemet, hogy Placid – a szerzetesnevemet. Na de oroszul írtam neki mindenféle bagatell dolgot. Talán kilenc vagy tíz lapot írtam neki, és nem kaptam választ.

Egyszer csak jön egy válasz Kárpátaljáról, egy Strausz Margit nevezetű valaki a következőket írja, hogy a Seres János bácsi szanatóriumban van. Ismertük ezt a szöveget, azt jelenti, hogy letartóztatták. ✎ válaszolja a levelemet, hogy megtette, amit meg tudott tenni, és egy-két ilyen banalitás, hogy milyen kívánságom van stb. A következő dolog történt. Még utána, mikor hazajöttem, ez a Strausz Margit itt járt Budapesten, és én beszéltem vele – már meghalt. ✎, mikor letartóztatták a Seres Jánost, a főesperest, Kárpátalján a munkácsi főesperest, ő akkor bement a plébániára, és megpróbálta a levelezését ellopni. Mert ugye mindig egy házkutatásnál a levelezés, az aztán továbbgyűrűzik. Hát ebben ők szakértők, nagyon. És ott megtalálta az én – nem tudom én, hány – levelemet. És hát elolvasta – ez valamilyen oltáregyleti tag lehetett ez a hölgy –, és hát ezért írt. De pontosan értettük, hogy ő tulajdonképpen ott a főesperes nevében ír, csak hát... Na válaszoltam neki, akkor már Strausz Margitnak írtam a címre, ugye, persze oroszul, és ő volt az az aranyos, aki írt az édesanyámnak. Illetve írt Pannonhalmára, a pannonhalmiakra írtak az édesanyámnak, és az édesanyám kezdett kapcsolatba keveredni... Édesanyám küldött még csomagokat is Kárpátaljára, a Strausz Margitnak, én sose kaptam meg ugye, de hát mit meg nem tesz egy édesanya.

Ellenben az is egy édes dolog volt, hogy mikor már annyit kért a Strausz Margit, hogy írjam meg, hogy mire van szükségem. Mire van szükségem? Hát mit merjek írni, ugye szabadságra, de hát azt azért mégse lehetett volna írni. Hát azt írtam, hogy ha tudna valamilyen egészen ócska, fekete szemüveget küldeni... Tudniillik az a hómező, hogyha arra a nap rásütött, azért az vakított erősen. Szóval én örültem volna, hogyha egy fekete szemüveget kapok. De hát ez egy borzasztó elhibázott lépésem volt. És hogyha egy kis mazsolát kapnék, annak igen örülnék. A mazsolát az én misézésemhöz gondoltam. Fogalmuk se volt idehaza ezeknek a jámbor embereknek, az hogy – mert ugye ő meg-

írta, hogy ez a kívánságom, megírta az édesanyámnak –, hát itt elterjedt a hír, hogy megvakultam. Mert fekete szemüveg ugye csak vaknak köllött, hát nem vakultam meg. A mazsolával meg nem tudták elképzelni. Az édesanyám azt mondta, az én fiam sose volt ilyen kívánós. Pont most köll neki mazsola?

Egyszer kapok egy kék borítékban semmi mást, egy bőtü nem volt mellette, az édesanyámnak a fényképét. Alig ismertem rá, mert egy friss fényképet, de akkor én már hat esztendeje ültem, vagy hetedik esztendeje. Egészen beesett, úgy látszik, a fogaival volt baj az édesanyámnak. Hát annyit tudtam lenyomozni, hogy a Strausz Margiton keresztül jött ez a fénykép, és más cenzor volt. Akkor szabadságon volt a mi cenzorunk, és ez az idegen cenzor az azt mondta, hogy nem érdekes. Ami írás, az nem megy tovább, hát fénykép, hát az hadd menjen. Úgyhogy így megkaptam az édesanyám fényképét. Ez is egy olyan egészen rendkívüli. Aztán persze az egész magyar kolóniának közkezen járt, mert hát ugye ilyen csodálatos dolog.

„MOST ÉN VAGYOK A JANI”

Vasárnap reggel – az is munkanap volt akkor még, mert csak Sztálin után volt szünnnapunk – engem hívtak a parancsnokságra, és egy osztrák meg egy lengyel fogolytársammal együtt hát büntetőtáborba. Tudtuk azt, hogy a büntetőtáborban is pontosan 24 óra egy nap, tehát semmi különösebb vész nincsen, ott dupla katona van, dupla kutya van, barakkok be vannak zárva éjszakára, csak kübli van a sarokban, szóval nem kétségbeejtő. Az ő, aki bennünket az állomásra kivitt, az mondta, hogy hát persze, hogy büntetőtáborba megyünk, mert hát miért szerveztek. Hát mondtam, én nem szerveztek semmit se, de azért mégiscsak érthető volt, hogy a levente gyerekek például engem álltak körül, és nem én álltam őket körül. Valahogyan olyan természetes volt, de hát szerveztek. Jó, tehát büntetőtáborba megyek.

Amikor a szerelvényről leszállunk, hát ugye az ember az ilyen helyen nem tolakszik az első sorokba, hanem szépen, szerényen ugye a végén, veszemre a sornak a végén megyek, a másikkal, azzal az osztrákkal meg azzal a lengyellel, odaint magához a parancsnok. Azt mondja, hogy kak professzija, mi a foglalkozásom. Hát mondom,

hogy te jó ember, az én foglalkozásommal te semmire se mész, mert ugye őneki asztalos köll, lakatos köll, elektromos, szakács, szóval ilyenek köllenek. Mit mondjak? Teológia abszolútoriumom van, vagy bölcséleti doktorátusom van, tanári oklevelem, miket mondjak neki? Hát hallgattam, mint a sült hal. A lengyel fogolytársam segíteni akart, a szerencsétlen, az jobban is értett oroszul, de hát azért már én is, úgy többé-kevésbé akkor már értettem, azt mondta, hogy hudozsnyik. Föstő. Gondoltam magamban, a kutya-fáját, hát jó vicc. Mindjárt rá is kérdezett: falföstő? Hát kutya se akart falat fosteni, nem értek én ahhoz se.

Akkor voltam veszemre egy olyan szörnyűséges ötlettel, hogy nyugati nyelvekben is portré a portré, azt mondtam, hogy portrétyisz. Arcképfestő. Bevallom őszintén, tiszta hülyeség volt tőlem, de... Következett az, hogy egy pillanatig nem voltam a büntetőzónában. Egy ilyen táborparancsnok az élet-halál ura ott. Kettővel együtt ültem, aki valamit elhibázott, aztán oda került, mint ahogyan én. Élet-halál ura. Egy kézlegyintéssel – én mentem a közönséges zónába, a többiek mentek a büntetőzónába. Jó.

Igen ám, de. Azt én tudtam már adigra, hogy a Szovjetunióban brigád nélkül nem lehet létezni. Ugye, ahogy a vicc mondta annak idején, hogy a Hruscsov is brigádban van, a Nyikoláj, Szergejevics, Hruscsov. Ugye hárman vannak. Szóval brigád nélkül nem lehet. Hát én este nem kaptam vacsorát, mert nem volt brigádom. Másnap reggel is, megyek oda, volt egy rabtársunk, aki az adminisztrációt végezte, megyek hozzá, mondok, hát hova kutyorodjak le, engem ide belöktek. Azt mondja, mindegy, valamelyik sarokba, nem kaptam utasítást. Másnap reggel nem kapok reggelit. Nem kapok kenyert. Hát, gondoltam magamban, akkor már azért nagyképi voltam, elmentem az őrségre, a raktárra, és mondtam, hogy teljes jogú szovjet rab vagyok, adjanak enni.

Az evés a Szovjetunióban, az egy egészen szent foglalkozás, olyannyira, hogy például ha valakit evés közben talál a létszámellenőrzés, amikor mindenkinek futni kellett ki a térre, pont úgy, mint ahogy a koncentrációs lágerekben mutogatják, hogy ott középen kellett állni, ha evett, akkor maradhatt ott, mert azt ott a helyszínen számolták meg. Akkor is, hogyha az két óráig tartott. Szóval az evés, az szent.

Jött is egy katona, teljesen vette a fáradságot, jött ott mellettem, ment a konyhához. A konyhának volt egy kiadóablaka, és intett, hogy adjanak neki egy levest. Intett, hogy adjanak neki egy kenyeret. Hát a kenyér az úgy meg volt mérve, az 400 gramm volt, de a leves... Ugye senki se tudta, hogy ez most egy miniszter vagy mit tudom én, kicsoda. Én 17 szovjet miniszterrel ültem együtt, könyörgöm. Szóval, azt nem lehetett tudni, a katona jól megmerítette azt a cserpákot, azt a merítőkanalet, úgyhogy én legalább három levest megettem azzal az egy levessel. Délben ez megismétlődött, délután vagy este megismétlődött. Hát én ezt túléltem azért, végeredményben dolgozni nem dolgoztam. Azt is túléltem. Beszélgettem az ottani magyarokkal, mert mindenütt voltak magyarok, úgyhogy ez nem volt probléma.

Csak a rákövetkező nap, akkor történt a botrány. Mert akkor kerestetett a táborparancsnok, és hat vagy hét ilyen közvetlen munkatársával, rezsimfőnökkel, a pékség vezetőjével, a gazdasági főnökkel, szóval ilyen nacsalnyikok, mert minekünk mindenkit nacsalnyiknak kellett szólítani. ☒ k ilyen nacsalnyikokkal bejöttek, és hozott egy... Nem tudom, ismerős-e, az én gyerekoromban még a cipőboltokban ilyen cipőskatulyákban árusították, tehát ilyen cipőskatulya-fedelet hozott nekem. Meg egy ilyen kis dobozban tíz darab olajfestéket, tíz tubus olajfestéket. Odaadta nekem, és azt mondja, hogy most pedig fesselem le őt. Hát ezt nem tudom vázolni igazában, hogy akkor mondjuk milyen érzés volt bennem. Ugye ténylegesen egy kis kukac, ennyi hallatlan nagy úr között, és olyasmit kívánnak tőlem, amit én soha az életben még nem csináltam.

Azért az eszembe jutott, hogy aki időt nyer, az életet nyer. Úgyhogy néztem azt a papundekliszerúséget, hát erre nem lehet olajjal fosteni, próbáltam magyarázni, hogy azt le kell alapozni. Egy katonát kiküldtek, és egy fél pohár gyapotolajat hoztak be. Hát én azzal az olajjal kezdtem maszatolni, csak úgy az ujjammal. Aztán mondom, hogy ezeket a tubusokat is hova tegyem, hát itt palettám nincsen, legalább egy darab üveget kapjak. Kaptam üveget, egy ilyen eltörött üvegtáblát. Arra kezdtem kinyomni a fehéret, a sárgát, a pirosat, a zöldet, szóval szépen a szivárvány színeiben. Ez már roppantul érdekelt őket. ☒ k is elkezdtek nyomkodni, aztán össze-vissza ma-

szatolták a ruhájukat, szóval érdekes szituáció volt.

De hát borzasztóan féltém, hogy mi lesz. Mert ugye ezek most rájönnek, hogy én füllentetem és nem vagyok főstő, hát akkor fasírozottat csinálnak belőlem. Hát szóval így sehogyan sem fog menni. Közben imádkoztam is kegyetlenül, szentlélek, Úristen, most segíts meg, és húzz ki ebből a csávából. Közben apró ötletek jönnek az embernek. Mert ugye akkor ecsetet köllött csinálni. Ugye ecset nem volt. A táborparancsnok azt mondja, hogy neki van egy ilyen ragasztósüvege, annak a dugójában van. Hát mondom, az nem ecset, az egy söprű, azzal én nem tudok dolgozni. Hát mivel tudnék dolgozni?

Előtte való nap tanultam meg, hogy hogy hívják oroszul – most nem tudom – a borzot, azt a kis állatkát. Hú, mondom, énnekem borzsőr kell, abból tudok ecsetet csinálni. Gondoltam magamban, hátha hirtelenjében nincs nekik otthon borzsőrük. Ez aztán egy kicsit megvigasztalt, de a szerencsétlen megint csak kiküldte a katonát, nem tudom, miért, kecskének a farkát tépték ki, de hozott valami olyan szörzetet. Hát akkor cernát is kértem, és kezdtem csinálni az ecsetet.

Hát szóval egy darabig lehetett húzni, ez majdnem egy óráig tartott, addig ott szórakoztak, és hát borzalmas állapotban voltam. De azért ezt

végletekig nem lehetett húzni, úgyhogy leült, és akkor elkezdtem azon a teljesen barnára olajozott valamin. Fehérrel maszatoltam, és hát, mint hogyha ceruzával rajzoltam volna az alakot. Mögöttem ezek a nacsalnyikok, előttem a modell. És a modell – aki soha életében nem ült még modellt, főhadnagy volt, egy nagyon talpraesett főhadnagy – közben mindig elaludt. Mindig a fejével úgy bókolt nagyokat, és hát én nagyon alázatosan kértem, hogy egy kicsit úgy följebb a fejét. Aztán, mikor megint elaludt, akkor megint: nézzen oda a sarokba, én nem tudok másképp dolgozni.

És akkor kezdett úgy fordulni a világ, hogy tulajdonképpen, hát itt most én vagyok a Jani, itt most az összes többi, az engem les, hogy én mit csinálók, és ezzel kaptam egy bizonyos önbizalmat. Úgyhogy a végén már azt mondtam, hogyha nem oda néz, akkor én nem tudok dolgozni. Szóval történik az emberben egy ilyen változás. Kétségbeejtő, amit csináltam, szóval nem vitás, hogy borzalmas. De amikor hát ugye a szemnek azt a pupilláját meg a fényét úgy ráraktam, hát akkor az úgy kinyílt a szem. És a mögöttem állók: kak pohozs, kak pohozs, hogy hasonlít, hogy hasonlít. Mert az elején, szerencsétlen táborparancsnok, az egy jó ötnegyed órát ült, az annyira kifáradt abban az ülésben, hogy annak

így pörögtek már a szemei, ugye. Nem látott abból semmit sem. De ha a többiek azt mondják, hogy hasonlít, hát... Úgyhogy minden nagyobb nehézség nélkül megúsztam.

Másnap délelőtt próbáltam magam is csinálni valamit, aztán délutánra még ült egy félórát, és hát elvitte. Hogy aztán meg volt-e elégedve vagy hova dobta, azt nem tudom, de a következő nap beküldte a feleségét. Akkor a feleséget kellett lefesteni, akkora fülbevalókat csináltam neki, olyan brosst, hogy életében nem látott olyant. Mert civilben köllött megfestenem, úgyhogy egy ilyen csíkos zakót főstöttem rá, meg egy changeant nyakendőt, ilyeneket azért mégis hamarabb tud az ember, mint a fizimiskáját. És ennek az alapján kezdtem kinőni magamat, a tizenötödik portré már egészen elfogadható volt. Legalábbis adott pillanatban. Mert attól a pillanattól kezdve a magyar fogolytársaim mindenhonnet főstéket szereztek nekem, hogy tudjak dolgozni.

A táborban szigorúan tilos volt a tetoválás, mert ugye a meglévő tetoválások, azok benne voltak a fényképben – előlről, oldalról lefényképeztek, és ujjlenyomat stb., szóval a rendőri, rendőrségi nyilvántartóban. És az megváltoztatja, úgyhogy a tetoválás szigorúan tilos volt. Igen ám, de nagyon divatos volt a mellre egy kiterjesztett

szárnyú turult fösteni vagy tetoválni, a karmaiban tart egy női alakot vagy mit. Hát, azt nemegyszer kívánták tőlem. Nagyon könnyörögtem, hogy hát én ezt nem merem csinálni, borzasztó baj lesz, minden... ☒ k olyan túlságosan nem foglalkoztak ezzel a bajjal, de azért annyira meg tudtam érteni magamat – talán le is néztek, hogy borzasztó gyáva vagyok –, de annyira voltunk, hogy én papirosra megrajzoltam tintaceruzával, ők aztán azt benedvesítették, és azt rátették, és ők szúrták át végig. Úgyhogy a tetoválast én ténylegesen soha nem csináltam. Csak hát a rajzokat...

A lágeri főső tízezernek, a zsulikoknak volt egy státuszszimbóluma, egy picike kis tükör. Amit a fegyőröktől kaphattak, vagy csomagban kapták, a jó ég tudja, de ez volt a státuszszimbólum. Hát ugye az volt a lágerban nyolcnak, tíznek, legföljebb. Igen ám, de annak a tükörnek – ilyen kis könyv alakú tükör, olyan becukható –, az egy üres kis fehér lap volt. És hát az volt az igény, hogy én oda fössek valamit arra a fehér lapra. Hát nem mertem, bevalom férfiasan, megtagadni, pedig hát ez nem hivatalosan ment, ezt úgy titokban csináltam, nagyon óvatosan, vízfestéssel, egy olyan picike kis női fejet festettem rá. Azért iparkodtam csinossá tenni. Hát hallatlan meg voltak elégedve vele. Úgyhogy egyik kérte a másik után, úgyhogy ténylegesen hát ezt köll csinálni, de egyszerűen nem volt lehetséges visszamondani. No, ugyanakkor olyan előnyöm származott belőle, hogy megmondták, ők nem tudják ezt meghálálni másképpen, de hogyha valaki a kisujjával is hozzám érne, akkor csak szóljak nekik. Úgyhogy az biztos, hogy többet jelentett, mint a négy golyószórós őr a lágerban.

Behívattak a táborparancsnokhoz. És a táborparancsnok egyenesen megkérdezte, hogy vajon én produkálom-e ezeket a képeket a tükrökbe. Nem lehetett túlságosan tagadni, hát jó, tagadhatom, de akkor honnan keletkeztek, úgyhogy bevallottam. Nem kaptam ki, csak a kérdés volt érdekes, azt mondja, nem szoktam pénzt hamisítani? Mondom neki, nem szoktam. Szóval abból a kis miniatűr munkából ő rögtön erre kapcsolt, hogy hát egy ilyen ember csak pénzt hamisíthat. Hát nem hamisítottam pénzt, de arra is vigyáztam, nehogy esetleg ő kérje meg, hogy hamisítsak valamit ugye, mert szóval azért az is veszedelmes lett volna. Hát ilyen föstői élményeim voltak.

ÉNEKELJÜK EL A HIMNUSZT!

1955-ben szeptember 24-én írtuk alá a repatriálásunknak a papirosát, hogy hazajövünk, na jó, november végére értünk haza, nem megy az olyan egyszerűen, ugye. Csak tudtuk azt, hogy most már indulunk haza, egy-két nap legföljebb. Mert hiszen addig nem lehettünk biztosak, szóval mi azt azért megtanultuk, hogy hajszálnál finomabb fonalon lóg az ember, úgyhogy azt mi sose tudtuk, hogy a következő öt percben mi lesz. Megcsókolnak bennünket, tarkón lönek bennünket, szóval sose lehetett tudni, ez a teljes bizonytalanság. De ezt most már sejtettük, hogy mégiscsak jöhetünk haza. És akkor, hát nem azt mondom, hogy természetes, hogy egyike voltam a kezdeményezőknél is, de úgy sokakban volt ilyen gondolat, hogy kiadtuk a jelszót – ugye akkor már nem dolgoztunk, sok időnk volt beszélgetésre –, most arról kell beszélgetni, hogy hogyan induljon az új életünk. Mert most nem hátra kell nézni, hanem előre kell nézni, az új életnek az indulása.

Hát persze fogalmunk se volt, hogy mi van Magyarországon, ugye, arról nekünk nagyon-nagyon kevés, hát amit a *Pravdából* meg az *Izvesztyijából*, mert azt azért lehetett ott olvasgatni, annyit tudtunk csak. De körülbelül így szövegeztük meg a mottót, nem léphetünk a hazánk földjére, ha mi tele vagyunk gyűlölettel. Új életet kezdeni gyűlölettel nem lehet. Tehát valamiképpen ki kell nekünk engesztelődni, hogy emberként tudjunk elindulni. Hát, nem mondom, hogy ez aztán általános vélemény volt. Volt egészen komoly ellenpárt is, aki azt mondta, hogy ez tisztára egy papos hülyeség, ezt nem lehet. Mert ha énnekem a kezemben még egyszer géppisztoly lesz, akkor a csecsemőnek se kegyelmezek.

Lembergben megállt a szerelvényünk, akkor a szerelvényparancsnok, egy főhadnagy, nagyon jól beszélt németül, szovjet főhadnagy, összesen két katona jött velünk, ugye, kinek jut eszébe megszökni arról a szerelvényről, ami hazaviszi, hát erre ők is számítottak. Bár az egész komikus dolog volt, hogy csak a szerelvényt nem adtuk el, mindent eladtunk, a szalmazsákokat, eladtuk a ruhánkat, és minden állomáson úgy könnyörögtek, pár rubelt kaptunk érte. Én azon a pár rubelen aztán Munkácson és odáig is tízdekánként, húszdekánként feketeká-

vét vettem. Én arra emlékeztem, hogy Magyarországon ilyen bolondok a feketekávé iránt. Valamilyen tőkével el kell indulni. Három kiló feketekávé hoztam, amit megkerestem ott ugye a munkámmal. Az volt az alaptőkém az újraindulásnál.

Záhonyban volt nekünk egy nagyon-nagyon kellemetlen szituációnk. Mi teljesen nyíltan jöttünk tizenkét napig a Szovjetunió területén. Senki az égardta világon nem bántott bennünket. Amikor a parancsnokunkhoz mentünk, hogy fázunk, és hát ott van az a kályha, de nincs tüzelőnk, akkor majdnem, hogy kinevetett. Azt mondja, hogy pályaudvaron nekem ilyeneket ne kérdezzenek. Hát aztán loptuk mindenhonnét a szenet, ugye, amit csak lehetett. Volt nekünk szenünk. Teljesen szabadon jöttünk. Mikor átszálltunk a magyar nyomtávú kocsikba, akkor belakatoltak bennünket, és géppisztolyos rendőrök jártak a tetőn. Úgyhogy egy-két fogolytárs borzalmasan fölháborodott, kint szabadon jöhetünk, most pedig itt ilyen helyzetben vagyunk?

Egy őrnagy volt a kormánybiztoságnak a vezetője, az fogadott bennünket, és egyszerűen nem értettük, hogy mit akarnak velünk. Tény az, hogy a nyíregyházi vendéglőrészlezből jöttök a pincérek, és hoztak egy tisztességes vacsorát, aztán akkor el voltunk szállásolva vadonatúj katonai lepedővel, pokróccal, szóval egészen szépen. No, üdvözölt bennünket, újra a hazánkban vagyunk. Később tudtuk meg, hogy nem akarták elhinni, hogy mi nem kémfeladattal jöttünk haza. Tehát óvatosan köllött velünk viselkedni. Pedig hát ennek semmi alapja nem volt. Akkor ott az egyik fogolytársam, aki ilyen csörfösebb volt, aztán válaszolt az őrnagy elvtársnak az üdvözlő beszédjére, és a végén azt mondta, hogy engedje meg, hogy elénekeljük a *Szózatot*. Hát, 1955-ben a *Szózat* még nem volt olyan menő valami, most már talán nem volna olyan nagy botrány, de az őrnagy elvtárs nem mert belemenni a *Szózatba*, és javasolta az *Internacionálét*. Mondtuk, hogy mi annak a magyar szövegét nem tudjuk. Legföljebb oroszul megpróbálhatnánk, de a magyar szövegét mi nem tudjuk. Akkor, amikor bennünket elvittek, még itt nem énekelgették. Aztán megállapodtunk, hogy a *Himnusz*t énekeljük el. Elénekeljük a *Himnusz*t, az volt egy olyan engedélyezhető valami. És ott aztán, onnan rádióan értesítették ál-

landóan a helyszíneket, hogy hova mehetünk, ugye nekem Pannónhalmát nem engedték. Édesanyám élt akkor itt, úgyhogy ide jöhöttem.

Fél tizenegy után fölértünk a Nyugati pályaudvarra. Én akkor még emlékeztem, hogy tíz évvel ezelőtt a 49-es, az onnan indult a családi otthon felé, vajon van-e 49-es. Uram bocsa', volt. Jött a kalauz, mert akkor még kalauz is volt, és a húsz forinttal ugye elegánsan váltottam, mondok egy olyant, ami Kelenföldre visz, egy vonaljegy. Akkor még 24 fillér volt a vonaljegy, tehát szegényke alig tudott visszaadni. Ugye egy ilyen krózus, akinek húsz forintja van, csak. És hát ottan szerénykedtem, és beszélgettünk persze a fogolytársammal, aki leszállt, akkor egyedül maradtam, és elkezdtem gondolkodni, hogy este van. Először is nem tudok bejönni, mert ugye tízkor zárják a kapukat, én azt nem tudtam, hogy tizenegykor zárják, ugye azelőtt tízkor zárták, és tíz óra már jól elmúlt. De az édesanyám. Hát az első álmából, ha én fölverem, ott a kezem között fog öszszeesni, és meghal, ez így nem jó. Elég hűvös volt, november 25. Mondom, a körúton vagy a körtéren egy padon megaludjak? Hát nincsenek irataim. Azért mindjárt a rendőrségbe belebotlani, az se jó, hát mit csinálók? Borzasztóan gondolkodtam. És ott, a Gárdonyi-szobor környékén azt mondom, egy életem, egy halálom, mellettem áll egy fiatalember, ballonkabátban, és úgy nézeget. Hát mindenki nézett, ugye csudabogarak voltunk. Mondom, egy életem, egy halálom, megszólítom: ne haragudjon, én tíz év után most jövök haza, és nem merek hazamenni az édesanyámhoz. Ha egy kis jó lélek van benne, adjon nekem az életéből tíz percet, jöjjön el velem, menjen, csöngessen be, és mondjon egy mesét, hogy találkozott a fiával, szóval valami kis átmenetet, hogy ne legyen az, hogy én egyszerre ott állok a kapuban.

Most tessék figyelni. Bemutatkozik, hogy Sághegyi – vagy Ságvári – György mérnök vagyok. Hét évet ültem a Szovjetunióban. ☒ az 53-as csoporttal jött haza, és hát szóval nem köllött egy bötüt sem többet mondani, az úgy tudta a szerepét, hogy csodálatosan megoldotta. Eljött, becsöngetett. Mondtam, hogy két néni van. Az édesanyám, hetvenen fölül, meg a sógornőmnek az édesanyja akkor még élt. Hogyha az jön, mindenesetre, hogyha öreggel találkozik, akkor kezdje a mesét. Ha fiatal, unokabátyám, sógor-

nőm, kisöcsém, az még akkor diákgyerekek volt, ha azok jönnek, akkor mondhatja, hogy itt vagyok a kapualjban. Nem köllött magyarázni, csodálatosan teljesítette. Igaz, hogy a sógornőm édesanyja ment ki, ő kezdte a mesét, azt mondja, de nem az én fiam, majd szólok a Jusztinak. Édesanyám ott feküdt, már aludt. Fölrázta, hogy hír van a fiadról. Már megint csak a híre? Ugye, egy édesanya, ahogy erre reagál. Azért fölvette a pongyoláját, kiment, és ott elkezdte mondani, hogy egészséges vagyok, most, nemrégem találkoztam velem, és rövidesen hazajövök, szóval mindent mondott. Úgyhogy az édesanyám egészen föllesült benne. És aztán úgy elbúcsúzott szépen.

Az elment, ő meg világos, hogy bement a familiához, bement az unokatestvéremékhez, hogy újságolja, mit hallott rólam. És én meg addigra már ott voltam. Így találkoztunk az édesanyámmal. Az első utam Pannónhalmára volt. Ugye, nekem az előjáróm a pannónhalmi főapát. Hát ővele kellett beszélnem. ☒ tudta, hogy nem kaptam lakhatási engedélyt oda. Nem kapok működési engedélyt. Akkor már létezett a pannónhalmi és a győri gimnázium – kettő a fölösztatás után –, na de a létszám, az hatvanban volt megállapítva, tehát nem lehetett egyszerűen csak úgy hozzácsatlakozni. És azt mondta a főapát, hogy hát álljak meg a saját lábamon. (1998)

FÜRÉSZGÉP ÉS MOSODA

Azt mondták, hogy egy ilyen fajta ember vagy egy könyvtárba, vagy egy fordítóirodába megy, és hát ott szerez. Nem, én elmegyek segédmunkásnak, aztán majd én iparkodom odébb. És itt a jó Isten besegített. Mert csütörtökön érkeztem haza, szombaton a villamoson egy fogolytársammal beszélgetek, és megszólít egy férfi. Hogy ne haragudjon, hogy ő megszólított, de fogásgról beszéltem, és ő nagyon tiszteli a Mindszenty primás urat, nem találkoztunk-e vele. Hát mi mondtuk, hogy az egy másik szakszervezetben volt, mert mi különban voltunk. Na de én mondom, hogy állást keresek. Hát kiszült, hogy ez egy telepvezető egy pesterszébeti ládagyárban. És erre azt mondta, hogy nekünk most van egy szabad körfűrészgépünk, annak nincsen most dolgozója, hogyha arra eljön, akkor hétfőn reggel jöjjön be fél hétre. És én hétfőn reggel bementem,

és egy ilyen körfűrészgépem lettem fűrészgépés. És én azt mondtam, hogy jó, hát a három diplomám mellett én azért meg fogom mutatni, hogy itt is tudok valamit csinálni, de engem a gépszíj nem fog elkapni. Igen ám. Csak hogy volt egy behordóm és volt egy elszedőm. A behordóm, az egy fiatalasszony volt, azzal nem volt probléma. De az elszedőm, az egy ötgyerekes, Debrecen környéki családanya volt, akinek a férjét akkor százalékolták le. Tébecés volt, meg italos is volt, neki borzalmasan köllött a pénz. És én darabbéres voltam, szóval az én darabteljesítményemre kapta ő is a fizetését.

És hát olyan három hónap múlva mi összebeszélünk. Akkor már tudtuk azt, hogy van ugye abban az időben az a sztahanovista mozgalom. És ott a sztahanovizmus azt jelentette, hogy fél évre az ember vállalt 200 százalékot. Mert mindig százalékra dolgoztunk, ugye, a kommunista érában. Ez a Szovjetunióban is meg nálunk is így volt. Na jó, hát azért nem voltam egészen ütődött, mert akkor már tudtam, hogy a művezetőm akkor végezte a hetedik és nyolcadik általános iskoláját. És az orosz dolgozatait meg a magyardolgozatait – mert véletlen magyartanár is vagyok –, ezt mindig én csináltam neki. Nem munkaidő alatt, hanem odahaza. És tőlem sose kérdezte, hogy hány százalékot dolgoztam. Mindig beírta, hogy 201 százalék, 205 százalék. Úgyhogy nekem megvolt. '55-ben jöttem haza, '56 tavaszán kezdtem ezt a sztahanovistaságot, úgyhogy '56. november 7-én kaptam volna meg a vörös csillagot a reverendámra. De akkor nem volt november 7. Október 23-án beütött a krach...

A forradalmi munkástanács a kiváló munkámra való tekintettel áttett darabbéresből órabéresbe. Még kiemelt órabért is kaptam, meg se merem mondani, 8 forint 60 fillér volt. Hát nem sokáig. Mert ugye januárban – ugye jött a Kádár-éra – én újra darabbéres lettem. Augusztus 1-jén kaptam volna meg a Vörös Csillagot, de június 24-én levágom az ujjamat. Hát ugye egy tisztességes famunkásnak nincs tíz ujj. Soha. De levágtam. Kaptam egy fegyelmet, hogy hat hétre kivontam a munkaerőmet a népköztársaság munkaerő-gazdálkodásából. És nem kaptam Vörös Csillagot, úgyhogy nincs Vörös Csillag a reverendámon.

És akkor az SZTK-ban azt mondták, hogy a többit is lemetélem, hát sürgősen menjek onnan. Akkor én tanítottam egy diákot, nem tudom már,

oroszra vagy németre vagy mire, de az édesapja volt főorvos a régi irlalmas-kórházban, ami akkor ORFI volt, Országos Reuma és Fürdőügyi Intézet. És azt mondta, hogyha én állást keresek, ott van egy személyzetis, nagyon jóindulatú, a párttitkárnő is nagyon jóindulatú, ott mindig vesznek fel betegszállítókat. Hát odamentem, be voltam ugye kötve még, és éppen kijött a gazdasági igazgatótól, odamegyek hozzá, ne haragudjon, csak pár szót szeretnék mondani. Bencés tanár vagyok, tíz évig a Szovjetunió börtöneiben voltam, azóta fűrészgépen dolgoztam, levágtam az ujjamat, adjon állást. Azt mondta, ő ilyen rövid életrajzot még nem hallott. Mondom, tudom én ezt hosszabban is mondani.

Bementünk a gazdasági igazgatóhoz, és hát ott leültünk a garnitúrába. Hát az is egy nagy párttag volt meg a

párttitkárnő. Hát ők ismerték a kommunizmust a brosúrákból. Én meg a gyakorlatból, hát tudunk beszélgetni. A gazdasági igazgatót mindig a telefonhoz hívták, de mindjárt az elején mondta, hogy ő fölvesz engem 600 forintért betegszállítónak. Na de hát mint sztahanovista az 1100-at megke-
restem ott. Hát abban az időben, '57-ben az azért valami kis fizetés volt. Úgyhogy nem rajongtam az ő 600 forintjáért. De egyik ilyen telefonálás után visszajön, és azt mondja, hallották, hogy mit beszélünk? Nem. Hát a mosoda vezetőjét elkérte egy szövetkezet könyvelőnek. Hogyha a mosodát vállalja, 1000 forintot adok. Ó, mondok, ez nem is olyan buta, mint köllene. Hát öt percen belül 600-ról fölment az 1000-re, majd én srófolom ezt tovább.

És hát vállaltam. Hét dolgozóval dolgozott akkor a mosoda. Havi negyven

mázsát termelt, a többit bérmosatással. 2800 ágyas komplexum volt, hát azért sok köllött. Én ott aztán megcsináltam az új mosodát, úgyhogy amikor eljöttem, akkor huszonkilenc munkatársam volt, négyszázhetven mázsát termeltünk havonként, és az egész kórházat rendbe hoztuk. Mert engem Pannonhalmán úgy tanítottak, hogyha valamit csinálunk, azt csináljuk száz százalékgig. Én vettem német szakkönyveket, és tanultam. Úgyhogy megvan a szakmunkás-bizonyítványom, a művezető-bizonyítványom. A berlini Humboldt Egyetemre meghívtak textilkészítő mérnökre. De azt már nem vállaltam, ahhoz már öreg voltam.

Aztán, amikor hatvan évet betöltöttem, 1976 telén, akkor kértem, hogy szeretnék nyugdíjba menni. De a személyzetis azt kérte, hogy mire van szükségem, személyi fizetést ad, és mindent megtesz. És akkor, hát eléggé buta voltam hozzá, mert őszintén megmondtam, hogy amit én kívánnék, azt úgyse tudnak adni. Hát én igazságot és szeretetet kívánnék. Azt viszont ott nemigen tudtak adni, úgyhogy én aztán keservesen, de eljöttem onnan.

Az utolsó három évben a munkaversenyt megnyerte a mosoda. És nekem megsúgta a gazdasági igazgató, megsúgta az alapszervi párttitkár, megsúgta a szakszervezetis elnök, mert ugye az a három vezérség volt abban az időben, hogy miniszteri kitüntetéssel fogok nyugdíjba menni. Február közepén sikerült átadnom a leltárt, és hát ugye jött az április 4., gondoltam, hogy azon az ünnepségen majd átadják. Azon még ott voltam, 12 hét fölmondási időm volt. Nem. Akkor május 1-jén, hát akkor is volt egy ünnepség. Akkor se kaptam meg. És akkor elröstelltem magamat, hogy ennyi tapintatot nem tételeztem föl, hogy nekem nem ilyen vörös ünnepen, hanem majd a június 1-jei Semmelweis-napon – az egy szakmai nap az egészségügyben – fogják átadni. De akkor az vasárnapra esett, úgyhogy 2-án volt az ünnepi gyűlés, de akkor én már nyugdíjban voltam. Úgyhogy a helyettesemnek mondtam, hogy vegye át az én kitüntetésemet. Nem vette át. De az volt a szakszervezeti bizalmi, és bántotta a csőrét, hogy miért történt ez. És utánanézett. Hát kisült, hogy a személyzetis kíváncsiságból egyszer bejött a Szent Imre-templomba, aztán meglátott ott engem prédikálni. Löttek a miniszteri kitüntetésnek. Hát így vitézkedtem. (2004) ♦